

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

2017

Vol:4 / Issue:10

pp.319-331

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 05/09/2017

The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 20/09/2017

The Published Date (Yayınlanma Tarihi 21.09.2017)

SİNEMADA İSPANYA İÇ SAVAŞI'NIN YENİDEN KURGULANMASI ÜZERİNE: LAND AND FREEDOM – 1995

ON THE RECONSTRUCTION OF THE SPANISH CIVIL WAR IN CINEMA: LAND AND
FREEDOM – 1995

Arş. Gör. Cangül AKDAŞ

T.C. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sinema ve Televizyon Bölümü,
İstanbul/ Türkiye

ÖZET

Toplumları derinden etkileyen olaylar ya da olgular birer tarihi nitelik kazanmaktadır. Tarih, ilkel zamanlarda mağara duvarlarında, kâğıdın icat edilmesi ile de yazılı olarak muhafaza edilmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte geçmiş sadece kitaplarda değil aynı zamanda sanatın içinde de varlığını korumaktadır. Fotoğraf makinasının icat edilmesi anı ölümsüzleştirilmektedir. Kameranın icat edilmesiyle de geçmiş an durdurulmamakta hareket halinde yakalanıp saklanmaktadır. Bu ilerleme teknolojinin gelişmesi paralelinde sanat alanının da gelişimini sağlamıştır. Çekilen anın tarih olmasının dışında, tarihi bir konu da sinemaya konu olmuştur. Böylece geçmiş, sinema ile birlikte şimdiki zamanda harmanlanarak kendisini muhafaza etmektedir. Çalışma, İspanya'da iç savaşın sadece sağ ve sol olmak üzere iki cephede değil, aynı zamanda solun kendi içindeki ayrılıklarının da olduğu varsayımı çerçevesinde oluşturulmuştur. Çalışmanın evreni, İspanya İç Savaşı'nı konu alan filmlerdir. Sınırlılığı ise, Ken Loach'ın yönetmenliğini yaptığı Land and Freedom (1995) filmidir. Araştırmanın hipotezi; çalışmanın sınırlılığı dâhilinde, İspanya iç savaşını konu alan Land and Freedom filminde iç savaşın sol cephesinde yaşanan ayrılıklar, tarihsel boyutundan kopmadan o dönemin koşullarını yeniden kurgulamaktadır. Çalışma, İspanya iç savaşını konu alan Land and Freedom filminde, iç savaşın tarihsel bağlamından kopmadan sinemaya nasıl yansıdığını, yönetmenin tarihi aktarırken nasıl bir kurgu ile filmi çevirdiğini, tarihsel eleştiri yaklaşımı ve söylem analizi yöntemi ile incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İspanya İç Savaşı, Sinema Tarihi, Devrim

ABSTRACT

Events that deeply affect societies are of a historical nature. Through the development of technology, the past is preserved not only in books but also in art. The moment when the camera is invented is immortalized. With the invention of the camera, the past moment is caught and hidden in motion without stopping. This progress has led to the development of the field of art parallel to the development of technology. Apart from being the date, the historical moment was also the subject of cinema. Thus, the past is preserved by blending with the cinema at the present time. The study was based on the assumption that the Civil War in Spain had conflicts within itself, apart from only the right and left distinctions. The universe is a film about the Spanish Civil War. The limitation is Land and Freedom (1995), directed by Ken Loach. Hypothesis; In Land and Freedom, the separations that lived on the left-hand side of the civil war have been re-established at that time without breaking away from its historical dimension. The aim of the study is to examine historical criticism and discourse analysis method which reflects on the cinema without breaking the historical context of the civil war in the film.

Keywords: Spanish Civil War, Cinema History, Revolution

1. GİRİŞ

Ernst Fischer, sanatın tanımlanmasının olanaksızlığına değinirken; “Sanat, insanla dünya arasında daha köklü bir ilişkiyi açığa vuramaz mı?” diye sorar. Fischer’in sorusunda iki temel kavram vardır: İnsan ve dünya. Bu iki kavramdan etken olanı insan, edilgen olanı ise dünyadır. Dünya edildir fakat Camus’un deyimiyle hiçbir zaman “sessiz değildir; susuşu bile, bizim kavrayamadığımız titreşimlere göre hep aynı noktaları tekrarlar.” Buna karşı olarak da durup beklemesi vardır dünyanın, tıpkı toprak gibi insanlar tarafından işlenmek ister (Binyazar, 1972: 9).

İnsanın dünyaya şekil vermesi, onu biçimlendirmesinin, sonucunda sanat meydana gelmiştir. İnsan, toplumların içinde yaşayan ve onlardan bağımsız soyutlanamayan kimsedir. Tarihsel sürecin ilerlemesiyle birlikte toplumların, ülkelerin ve milletlerin tarihlerinin oluşması, insanın bu süreçte dünyayı şekillendirerek, sanat eserleri yaratmasıyla paralel bir gelişim gösterir. Elde edilen eserler; tarihi bir ürün olacağı gibi, aynı zamanda tarihi de yansıtabilirler.

Çalışmanın konusu; toplumların yaşamış olduğu tarihi meydana getiren olay ve olguların sanata yansımaları bağlamında, tarihi bir olay olan İspanya iç savaşını konu alan Land and Freedom (Ken Loach, 1995) filminin yönetmenin perspektifinden, tarihsel anlamda yeniden nasıl kurgulandığını açıklamaktadır. Araştırmanın evreni; İspanya iç savaşını konu alan filmler olup, sınırlılık Land and Freedom filmi olarak belirlenmiştir. Amaç; Yönetmenin bakış açısından filmde İspanya iç savaşının tarihsel bir olay olarak nasıl yeniden kurgulandığı, tarihsel eleştiri yaklaşımı ve söylem analizi yöntemiyle açıklanmıştır.

2. İSPANYA İÇ SAVAŞI

Tarih içinde meydana gelen; savaş, deprem, devrim gibi toplumu derinden sarsan ve bugününe de etki eden olay ve olgular, bir biçimde saklanıp muhafaza edilmekte ve böylece kendisini yeniden var etmektedir. Collingwood (Aktaran Bilis, 2013: 21), 18. yüzyıldan itibaren insanlığın tarih hakkında eleştirel düşünmeye başladığını vurgulamaktadır. Ona göre bunun sebebi, “tarihin; matematikle, teolojiyle veya deney ve gözleme dayanan bilim ile kavranamayacak özel bir biçime sahip olmasından ileri gelmektedir.”

Bu görüşe paralel bir düşünceyi savunan Munslow’a göre tarih; hipotez-deney sırasını izlememesi, tümdengelimci olmaması ve tartışmasız olgular meydana getiren nesnel bir süreç olmadığı için, doğrudan doğruya bir bilimsellik iddiasında bulunamamaktadır. “Ayrıca, tarihçi yalnızca tarihsel olguları aktarmakta, geçmiş hakkında özel bir form üreterek bunu sunmaktadır.” (Aktaran Bilis, 2013: 21). Bu bağlamda, toplumu derinden sarsan bir olayı yansıtan sanatçının perspektifinden sunmuş olduğu eser, geçmişi anlatmasıyla tarihi aktarırken, onu nasıl sunduğu da olayı yeniden kurgulaması olarak düşünülebilir. Böylece Munslow’un dediğinden yola çıkarak, sanatçının tarihi bir olayı aktarırken kendisine “özel bir form üreterek” sunduğunu söylemek mümkündür. Şüphesiz ki bu kurgu, gerçeği yansıtmaktadır fakat gerçeğin kendisi değildir.

Bu çalışma, İspanya tarihini etkileyen en önemli olaylardan biri olan, İspanya iç savaş dönemine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, tarihin aktarıldığı ve Ken Loach’ın yeniden kurguladığı İspanya iç savaşını konu alan Land and Freedom filminin, tarihsel eleştiri yaklaşımıyla incelenmesi için öncelikle İspanya’da iç savaş öncesi durumun ve iç savaşın nasıl ortaya çıktığı hakkında tarihsel anlamda bilgi verilmelidir.

Avrupa’nın güçlü ülkelerinden biri olan İspanya’nın geçmişinde, bugününe etkileyen bir iç savaş tarihi yatmaktadır. İspanya’da; 1930’lara kadar yapılan tüm darbeler, çatışmalar, sınıfsal güç ve iktidar kavgası içindir. Bu nedenle geçmişten başlayarak o etkin ve karmaşık süreci tanımlamak gerekmektedir (Makal, 2010: 202)

1939’dan itibaren Berlin – Roma mihverinin Sovyet Rusya ile komünizme açmış olduğu mücadelenin iki taraf arasındaki uçurum, İspanya iç savaşı sırasında daha da derinleşmiştir. Bu dönemde iç savaşa tanıklık eden batılı demokrasiler, kendi çıkarlarını ön plana alarak müdahalede bulunmamış ve son derece zayıf hareket etmiştir (Armaoğlu, 2005: 263).

2.1. İspanya’nın İç Savaş Öncesi Durumu

İspanya, nüfusu 40 milyon dolaylarında olan bir ülkedir. Madrid ve Barcelona ülkenin en büyük kentlerindedir. 541.000 kilometre kare yüzölçümüne sahip olan bu ülkede; 18 özerk topluluk, 52 il, ve 8.056 belediye vardır. İspanya’nın bugünkü yönetim yapısının kökeni Cadiz Anayasası’na (1812) dayanmaktadır. Sistem, Napolyon modelinden esinlenilerek oluşturulmuştur. İl ve belediye gibi iki birimin varlığına dayanan bu sistem, 1978 yılına kadar ayakta kalmıştır. (Keleş, 1994: 59).

1902 yılında İspanya tahtına 16 yaşındaki Alfonso geçerek, anayasalı monarşik yönetimi benimseyerek ülkeye bir anayasa verir; fakat bu anayasa karışık olan İspanya'yı belirli bir düzene oturtmaktan çok, daha da karıştırır. Bunun sonucu olarak; 1902-1923 arasında 33 tane kabine düşer ve bu siyasal istikrarsızlığa ek olarak İspanya'nın ekonomik sorunları da baş gösterir. Memlekete siyasal ve ekonomik bir düzen vermek isteyen ordu, 1923'te darbe ile iktidarı ele alarak, monarşiye dokunmaksızın başkanlığa General Primo de Rivera'yı geçirir. Rivera, ülkeyi yönetirken Mussolini'yi örnek alır fakat başarısız olduğunu anlayınca istifa eder. Rivera ayrıldıktan sonra tekrar anayasalı yönetime geçilir; fakat bu geçiş, İspanya'nın iç savaşa doğru daha da hızlı sürüklenmesine sebep olur. Bu dönemden, iç savaşın patlak vermesine kadar olan süreçte solcular, birden bire cumhuriyetçiliği savunmaya başlar. 1930 -1931 yılları arasında birçok solcu ayaklanma çıkar. 1931 yılında cumhuriyetçilerin ezici bir üstünlükle seçimi kazanmasıyla birlikte Kral Alfonso tahtından feragat eder ve böylece Cumhuriyet ilan edilir. Solcuların elde etmiş olduğu bu zafer, sağın tepkisini şiddetlendirir. Böylece İspanya'yı iç savaşa sürükleyecek gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır (Armaoğlu, 2005: 264).

O dönemde İspanya'daki hâkim üretim tarzı kapitalizmdir ancak, kırsal kesimde feodal ilişki ve yapılar görmek mümkündür. Bu durum ülkede kapitalizmin gelişimini engellemektedir. İşçi ve çiftçilerin önderlik edeceği, burjuva demokratik bir devrimle bu feodal kalıntıların ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. II. Cumhuriyet yönetimiyle birlikte, "burjuva demokratik devrimi" için bir adım atılır. Burjuva devrimi, mutlak monarşinin ve aristokrasinin yönetimine son vermeye çabalamaktadır. Bu durumla ilgili olarak; parlamento oluşturulur, özel mülkiyet formu hukuki olarak belirlenir, büyük ölçekli topraklar küçük bireysel mülkler şekline dönüştürülür ve ancién regime altındaki imtiyazlar kaldırılarak, ülkenin tüm yurttaşları için, yasalar önünde eşitlik, ilke olarak benimsenir. Bu temel prensipler, 19. yüzyılla birlikte İspanya'da gerçekleştirilir. Devrim için adımlar atılmasına rağmen, İspanyol Urtada'nın, Komünist Enternasyonalin 7. Yönetel Kongresi (ECCI) Plenyum'unda belirttiği gibi, İspanyol devriminin temel karakteri: "Burjuva-demokratik devrim" ile "tarımsal devrim" in tamamlanmamış olmasına dayanmaktadır. McKenzie, İspanyol burjuva demokratik devriminin üç yönüyle tamamlanamamış olduğunu düşünmektedir. Bunlar: Toprak sisteminin durumu, ulusal azınlıklar sorunu ve yönetsel sistemdir (Salman, 2003: 112).

2.2. İspanya İç Savaşının Patlaması

İspanya'da Cumhuriyet rejiminin ilk Cumhurbaşkanı Alcalá Zamora, başbakanı ise Azana'dır. Azana; 1931 Ekim'inden, 1933 Eylül'üne kadar görevde kalır (Salman, 2003: 77). Azana'nın ilk işi; meclisteki solcu çoğunluğa dayanarak, çıkardığı kanunlarla kiliseye karşı hücumu geçmek olmuştur. Yapılan bu eylemde; kilise okulları kapatılmış, kilise mallarına el konulmuş ve din adamlarına yapılan yardımlar kesilmiştir. Köylünün durumunu düzeltmek için toprak reformuna gidilir fakat bu reform işi uzun bir süreci kapsayınca köylüler, kuvvet yolu ile zenginlerin topraklarını ellerinden almaya başlar (Armaoğlu, 2005: 264). 1930'lu yıllarda, İspanya'da, büyükşehirlerdeki işçi sınıfının içinde olduğu kötü yaşam koşullarından kaynaklanan sınıflar arasındaki çatışmalar alevlenir. Ealham, o dönemin Barcelona'sını, Katalan Chicago'su olarak adlandırır. Bu dönemde aynı zamanda sağ ve sol hareketleri de gittikçe şiddetlenmeye başlar. Halkın sınıflar arasındaki çatışmalarda yer almasının en büyük sebeplerinden biri, işçi sınıfının aç olmasından kaynaklanmaktadır. 1930'larda Barcelona kentinde gerçekleşen ölümlerin %75'inin açlıktan ve yetersiz beslenmeden olduğu saptanmıştır (Gökşenli, 2013: 151).

İspanya'da 16 Şubat 1936 senesinde yapılan genel seçimler; Halk Cephesi (FP) -cumhuriyetçiler, sosyalistler ve komünistler- koalisyonunun zaferiyle sonuçlanır. Bu duruma tepki olarak, 17 Temmuz 1936'da İspanyol Ordusu'nun büyük bir bölümü, Cumhuriyetçi Madrid iktidarına karşı isyan başlatır (Türkeri, 2007: 33).

General Franco'nun önderlik ettiği askeri ayaklanma tüm ülkeye yayılır. Cumhuriyetçi hükümet, isyancıları sakinleştirmek için kitlelere bu yönde mesajlar verir ve işçilerin silah isteklerini geri çevirir. Bu duruma karşı olarak işçiler, bulabildikleri silahlarla mücadeleye girişince askeri birlikler duraklamak zorunda kalır. Ancak Ulusal İşçi Konfederasyonu (CNT) ile Genel İşçi Sendikası (UGT), harekete geçmekte gecikince işçilerin direnişi bastırılır. Falanjistler, yani sağcılar, solcuların ve anarşistlerin kalesi sayılabilecek iki bölgede kontrolü ele geçirirler (Makal, 2010: 205).

İç savaş çıkınca; köylüler, şehirdeki işçiler, komünistler, sosyalistler, sendikalistler ve anarşistler cumhuriyetçilere katılır ve Valencia'da, Largo Caballero başkanlığında bir hükümet kurar. Buna karşılık, ordunun bütün kitlesi Franco'ya katılır ve Milliyetçilerin de desteğiyle, Burgos'da, Franco'nun önderliğinde bir hükümet kurulur. İspanya iç savaşı hem ülkede, hem de dünyada karmaşık gelişmelerle üç yıl sürer. Savaş, Milliyetçilerin Madrid'e girmesi sonucunda sağcıların zaferiyle sonuçlanır (Armaoğlu, 2005: 265).

Cumhuriyetçiler ile milliyetçiler mücadelesinde; Sovyet Rusya solcuları, İtalya ve Almanya ise sağcılarını desteklemiştir. Yine Franco'nun iktidarı ele geçirmesi, ilk bakışta Fransa ve İngiltere gibi Batı Avrupa

ülkelerinin çıkarlarına aykırı görünse de; İngiltere'nin, Akdeniz yolunun kapanması ve Fransa'nın Afrika sömürgeleri ile bağlantısının kopma ihtimali düşüncesiyle, kendi çıkarları doğrultusunda, iç savaşa karışmama konusunda karar almalarına sebep olmuştur (Sander, 1996: 51).

Sovyetler Birliğinde Stalinist bürokrasi, sol muhalefeti büyük ölçüde tasfiye etmiş ve uyguladığı pasif, tarafsız politikalarla Avrupa'da Nazi ve faşistlerin güçlenmesine yol açmıştır. Sovyet Hükümeti, İspanya'da sosyalistlerin başa gelmesini istemez fakat aynı zamanda, faşistlerin de iktidara gelmesinin işine gelmeyeceğini düşündüğü için; devrimi kontrol etmek, kaybettirmemeye çalışmak adına az da olsa yardım göndermektedir. Fakat bu sunduğu yardımı en kritik dönemde kesmektedir. Bununla birlikte İtalya ve Almanya ise Franco'nun kazanabilmesi için destek sağlar. (Makal, 2010: 206).

1936 Ağustos'unda Londra'da; İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'nın olduğu bir "Karışmazlık Komitesi" kurulur. Komite, iç savaşta olan İspanya'nın her iki tarafına da yardım gönderilmemesi yönünde karar alır. Bu karara İngiltere ve Fransa uyarken, İtalya ve Almanya uymamıştır. İtalya Franco'ya askeri bir ordu, Almanya ise bol miktarda silah ile cephane göndermiştir (Sander, 1996: 51).

1936 Kasım'ında, 53 ülkeden 25.000'i aşkın anti-faşist ve Devrimci "Uluslararası Tugaylara" katılarak, devrimci mücadeleyi savunmak üzere İspanya'ya gelir. Tugaylar, 1938'in sonuna kadar cumhuriyetçilerin yanında savaşır. Bu dönemde POUM'un işçi sınıfına karşı bir suç olarak gördüğü Halk Cephesi Mahkemeleri başlatılır. Komünist Parti POUM'u Troçkistlikle suçlayarak cephe alır. Barcelona'da işçilerle birlikte mücadele eden POUM yandaşları, 7 Mayıs'ta barikatlardan çekilir ve ertesi gün işçiler yenilgiyi kabul etmek durumunda kalır. Daha sonrasında ise POUM ile CNT üyeleri birlikte sokaklarda kurşuna dizilir. Komünist Parti'ye yakın olan Negrin başbakanlığındaki hükümet, POUM'u yasa dışı ilan eder ve böylece İspanya'da devrim atılımı sonlanır (Makal, 2010: 206).

26 Nisan 1937 yılında, Pazar yerinin kurulduğu gün, yeni bir bombalama sisteminin sınındığı sonradan anlaşılan, güzergâh üstündeki tüm binalar Almanya'nın başında olan Hitler tarafından havadan bombalanır. Tarihte ilk defa bir kentin havadan bombalandığı haberi ertesi gün tüm dünyayı dolaşır (Türkeri, 2007: 37-38) Bu kentin adı Gernika'dır. Gernika, işçi militanlığının simgesi ve solun kalelerinden biri olması açısından önemli bir kenttir (Makal, 2010: 207). İspanya iç savaşında Franco kazanan taraf olur, böylece İtalya'nın çok istediği Doğu Akdeniz'de yeni bir faşist rejim daha ortaya çıkar (Armaoğlu, 2005: 268).

2.3. Sinema Tarihinde İspanya İç Savaşı

Sinema tarihi içerisinde, İspanya iç savaşını konu alan pek çok filme rastlamak mümkündür. Tarihsel açıdan nitelikli bir çözümleme yapabilmek için filmin; hem kendi tarihi, hem de sinema tarihi içerisinde değerlendirilmesi gerekir. İspanya iç savaşı öncelikle belgesel sinema aydınlarını harekete geçirmiştir. Joris İvens, Roman Karmen, Thorold Dickson, Paul Strand ve Luis Bunuel o dönemde iç savaşla ilgili belgeseller çekmiştir. Çekilen röportaj belgeselleri, 1936 yılında "Devrimci Halk Röportajları" adıyla bir araya getirilmiş ve halka gösterilmiştir. İspanya gerçeği üzerine ilk film Bunuel'in çevirdiği *Las Hurdes* (1933) filmidir. Bunuel gerçeküstü filmleriyle ünlü olmasına rağmen, kameralarını gerçeğe yöneltmiştir. *İspania* (Yön. Esfir Shub, 1939) adlı filmiyle sadece devrim ideali için savaşı değil aynı zamanda; halkın günlük üretimi, cephe arkasındaki uğraşları, Uluslararası Tugay ile İspanya halkının kaynaşması gibi konuları işlemiştir (Makal, 2010: 207-208).

ABD'de de, İspanya Cumhuriyeti'ne destek verme amaçlı film çekilmiştir. *İspanya Alevler İçinde* adlı film (Yön. Van Dongen, 1937) Amerikalı yazarlar Jhon Dos Passos, Ernest Hemingway ve İspanyol yazar Prudencio de Pereda'nın da yardımıyla çevrilmiştir. Bu film, 1937 yılında yapılmış en iyi üç Amerikan filminden biri seçilmiştir. Aynı zamanda tümüyle cephede gerçek mekânlarda çekilmiş ilk savaş belgeseli olduğu da, Film Eleştirmenleri Birliği yayın organları tarafından açıklanmıştır (Makal, 2010: 209-210).

Senaryosu Franco tarafından yazılan *Raza* (1941) filmi, rejimin yönetmeni olarak anılan Luis Sáenz de Heredia çevirmiştir. *El Espíritu de Una Raza* (1950) filmi, *Raza'nın* yenilenmiş versiyonudur. Filmin yenilenmesinin amacı, Franco rejimini Amerika'ya pazarlayarak ondan yardım almaktır (<http://www.otekisinema.com/2013/08/sinemada-ispunya-ic-savasi-kulliyati-1/> Erişim Tarihi: 24.12.2015).

İspanya iç savaşını konu alan Andre Malraux'un yönetmenliğini yaptığı *Umut (L'Espoir)* filminde ilk defa bir bombardıman uçağından çekimler yapılmıştır. Umut, 1938'de Franco birlikleri Barcelona'ya girince yarıda kaldığından 1945'te tamamlanarak aynı sene gösterime girmiştir. Hemingway'in romanının uyarlaması olan *For Whom The Bell Tolls* filmi, Sam Wood tarafından çevrilmiştir (Makal, 2010: 210-211).

Ay Carmela! (Yön. Carlos Saura, 2000) ismini, İspanya'nın devrimci şarkılarından biri olan *Ay Carmela*'dan almıştır. 1995'te çevrilen *Land and Freedom* filminin yönetmeni Ken Loach'tır. *Libertarias* filminin, (Yön. Vicente Aranda, 1996) ilk bakışta, Ken Loach'ın *Land and Freedom* filmi ile aynı izi sürmekte olduğu düşünülebilir. Film, kadınların iç savaşta cepheye katılmasını konu edinmiştir (Makal, 2010: 211-220).

Butterfly's Tongue (Yön. Jose Luis, 1999) filmi geçmişe bakarken, iç savaş hakkında olayları bir çocuğun gözünden aktarır. Yönetmenin, Alice Harikalar Diyarında ve Pinokyo gibi klasiklerden esinlenerek yazdığı *El Laberinto del Fauno* filmi, (Yön. Guillermo del Toro 2006) fantastik ve gerçekliğin çağrışımlarla yüklü bileşimiyle İspanya iç savaşı yeniden sinemanın konusu olmuştur (Makal, 2010: 221).

İspanya iç savaşını konu edinen diğer filmlere örnek olarak: *Defence of Madrid* (Yön. Ivor Montagu, 1936), *Soldados Campesinos* (Yön. Rafael Gil, 1937), *Return to Life* (Yön. Henri Cartier-Bresson- Herbert Kline 1937), *Blockade* (Yön. William Dieterle, 1938), *The Confidential Agent* (Yön. Herman Shumlin, 1945), *Vida En Sombras* (Yön. Lorenzo Llobet Gracia, 1948/Gölgelerde Yaşam), *El Sanctuario No Se Rinde* (Yön. Arturo Ruiz Castillo, 1949), *Guernica* (1950), *The Snows of Kilimanjaro* (Yön. Henry King, 1952), *Dos Caminos* (Yön. Arturo Ruiz Castillo, 1953), *La Venganza* (Yön. Javier Bardem, 1958)...vermek mümkündür. (<http://www.oteksinema.com/2013/08/sinemada-ispunya-ic-savasi-kulliyati-1/> Erişim Tarihi: 24.12.2015).

3. AMAÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Land and Freedom filminde İspanya iç savaşının tarihsel bağlamından kopmadan sinemaya nasıl yansıdığını, yönetmenin tarihi aktarırken nasıl bir kurgu ile filmi çevirdiğini, tarihsel eleştiri yaklaşımı ve söylem analizi yöntemi ile incelemektir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada tarihsel eleştiri yaklaşımının tercih edilmesinin nedeni, araştırmanın amacı doğrultusunda *Land and Freedom* filminin İspanya iç savaşı tarihini nasıl yansıttığını incelemektir. Bu bağlamda, söylem analizi yönteminin tercih edilmesiyle, filmin konusu olan iç savaşın nasıl şekillendiği ve tarihsel perspektifinin karakterler tarafından, söylemleriyle, nasıl yansıtıldığı açıklanmaya çalışılacaktır.

Söylem analizi yönteminde filmler de birer metin olarak incelenmektedir ve metin her şeyden önce bir yapıdır. Fakat metnin oluşturmuş olduğu yapıyla birlikte metin çözümlemelerinde; metnin yapısal örgüsüne yönelmeden, onu çevreleyen dış gerçekliğin oluşturmuş olduğu sosyal ve siyasal çerçevede ele alınarak çözümlenmelidir (Inceoğlu ve Çomak, 2009: 19). Bu bağlamda incelenecek olan filmde metnin yapısal örgüsüne yönelmeden, İspanya iç savaşı ile ilgili politik söylemler belirlenip anlama yönelerek söylem analizi yapılmaktadır.

Tarihsel eleştiri yaklaşımı açısından film; tarihi film ve tarih sözlerinin ayrı ayrı ve bir arada çağrıştırmakta olduğu iki anlam şeklinde düşünülebilir. "Film tarihi hem tarih içindeki filmlerden hem de filmlerin tarihinden oluşmaktadır." Tarihsel eleştiri yaklaşımı içinde, bu iki anlam bir arada kullanılmalıdır. Film eleştirmeni, ele aldığı filmi tarihsel yaklaşımdan yararlanarak iki biçimde inceleyebilir: bunlardan ilki, belli bir amaca ve yönetime göre tarihsel bağlam içinde, ikincisi ise bir sanat formunun gelişimi bağlamındadır (Özden, 2004: 122-123). Tarihsel eleştiri yaklaşımında ilgilenecek iki ana olgu; geçmişteki çeşitli unsurlar arasındaki ilişkilerin bulunup açıklanması ya da geçmişe ait olan unsurların bugünü nasıl meydana getirdiğinin araştırılmasıdır. (Biryıldız, 2002: 57).

4. BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde, daha önce İspanya iç savaşı tarihi hakkında yapılan açıklamalar ışığında, *Land and Freedom* filminde yönetmenin tarihi aktarırken nasıl bir kurgu izlediği, hem tarihsel eleştiri yaklaşımı, hem de söylem analizi yöntemiyle aktarılmaya çalışılacaktır.

4.1. Filmin Künyesi

Filmin Adı: Land and Freedom

Yönetmen: Ken Loach

Yapımcı: Parallax Pictures, Messidor Films, Road Movies Dritte Produktionen, Euromages

Oyuncular: Ian Hart, Rosana Pastor, Iciar Bollain, Tom Gilroy, Marc Martinez, Frederic Pierrot

Süre: 109 dakika

Filmin Konusu: İspanya’da 1936 yılında iç savaş hüküm sürmektedir. Bu dönemde; faşistlere karşı savaşmak üzere dünyanın birçok ülkesinden gelen anti-faşistler, milislerde görev alır. Filmde, İngiltere’den İspanya’ya gelerek anti-faşistlerle savaşan işsiz David’in milisin içinde yaşadıkları İspanya İç Savaş’ının tarihsel boyutu göz önünde tutularak izleyiciye aktarılır.

Çözümleme:

Land and Freedom filmi tarihsel yaklaşımla çözümlenirken, filmin çevrildiği yıl ve filmin yansıttığı tarihle ilgili bilgiler sunulmaktadır. Böylece İspanya iç savaşının tarihsel boyutu, tarihi bir konuyu ele alıp yeniden kurgulayan yönetmenin bakış açısından aktarılmaktadır. Aynı zamanda; filmde iç savaşla ilgili diyalogların söylem analizi yöntemine göre incelenmesi de yönetmenin, diyaloglarla, iç savaşa yönelik tarihi yeniden nasıl kurguladığı açıklanmaya çalışılmaktadır.

Filmde, geçmiş ve şimdiki zaman olmak üzere iki zamanın varlığından söz etmek mümkündür. İspanya iç savaşının yansıtıldığı dönem geçmiş zamanı temsil ederken, David’in ölümü ile torununun ona ait mektupları okuduğu dönem ise şimdiki zamanın temsilidir. Geçmiş günümüze bağlayan, iç savaşın tarihinin varlığına kanıt olan materyaller, David’in eski bavulunun içinde bulunan; gazete kupürleri, cepheye çekilmiş fotoğraflar ve sevgilisi Kit’e yazmış olduğu mektuplardır. Bununla birlikte, filmin başında gösterilen iç savaşla ilgili belgesel görüntüleri ve savaşı anlatan yazılar da o dönemin tarihini yansıtır niteliktedir. Filmde belgesel görüntüleri ile birlikte dönemle ilgili verilen yazılı açıklama şöyledir:

“Şubat ayında sosyalistler, cumhuriyetçiler ve diğer sol partilerin oluşturduğu koalisyon genel seçimlerden zaferle çıktı. Bir seri demokratik reform talebinde bulundular. Büyük toprak sahipleri, sanayiciler, ruhban sınıfı ve subaylar işçi sınıfının yükselen gücünden korktular.”

“18 Temmuz. Demokratik olarak seçilmiş hükümete karşı faşist General Franco önderliğinde bir ayaklanma başladı. Hükümet yandaşları kendilerini savunmak için milis kuvvetleri oluşturdu. Sendikalar ve politik partiler aracılığıyla örgütlenerek faşistlere karşı demokratik haklarını korumak üzere savaşa girdiler.”

Land and Freedom’da geçmiş zamanı aktarmaya yönelik; gazete ve belgesel görüntüleri kullanılarak, filmin kurmaca bir yapısı olmasından çok gerçeği yansıtan bir yapısı olduğunu söylemek mümkündür. Geçmiş zamana geçiş, gazete kupürleri ile verilmeye çalışılmaktadır. Bavul’un içinden çıkan, iç savaş hakkında haberlere yer verilen gazetelerde yazılanlar sırasıyla:

- ✓ “Herkes Ayağa! İspanya Cumhuriyetini Savunun!”
- ✓ “İspanyol Birlikleri Fas’ta Ayaklandı!”
- ✓ “Franco Malagada’yı Ele Geçirdi. Madrid’de Pek Çok Ölü Var”
- ✓ “Madrid Ağır Bombardımana Maruz Kaldı Bombalar Şehrin Kalbini Harap Etti. Nazi Uçakları Caddelerde Sivillere Ateş Ediyor”
- ✓ “Alman Kartalları Guernica’yı Bombaladı”
- ✓ “İspanyol Troçkistleri Franco’yla Entrika İçinde”

Gazete haberlerinden yola çıkarak filmin anlatısının ne yönde değişeceğine dair öngöründe bulunmak mümkündür. Gazete manşeti: “Herkes Ayağa! İspanya Cumhuriyetini Savunun!” çağrısıyla, İspanya’nın kurtuluşu için, herkesin bir arada cumhuriyeti savunmasına yönelik bir söylem üretmektedir. Son gazetede yer alan başlık ise İspanya’da solun, yani devrimi destekleyenlerin, kendi içlerinde ayrılıklara düşmüş olduklarına yöneliktir: “İspanyol Troçkistleri Franco’yla Entrika İçinde” Bununla birlikte, iç savaşa yönelik önemli sayılabilecek bazı bilgiler de gazete haberi olarak verilmiş, böylece anlatılan filmin hikâyesi, tarihi yeniden kurgulayarak gerçekçi bir biçimde yansıtılmıştır.

İç savaş ve İspanya: Köylüler, toprakların kolektifleştirilmesi konusunda hem fikirdir. Aç olan halk, topraklar kolektifleştirildiğinde hem kendileri için cepheye savaşanlara destek olacaklarını hem de yiyecek ihtiyaçlarını karşılayacaklarını düşünmektedir. Toprak Sahipleri, Toplantıda kolektifleştirmeye karşı çıkan Pepe savunma olarak kendi toprağının zaten küçük olduğunu ve onu elde etmek için sarf ettiği çabadan bahseder. Miliste yer alan direnişçiler, toprakların kolektifleştirilmesi konusunda fikir ayrılıkları yaşarlar. Tüm toprakların halka ait olmasının zorluğundan bahsedilirken, özel mülkiyetim kapitalizme hizmet edip/etmediği tartışılır. Sonuçta kararı verecek olan köylülerdir. Seçim onlara bırakılır.

İç savaş ve Dünya: Köylüler, sadece yaşadıkları yerde olup bitenlere tanık oldukları için, milise kolektifleştirmeyle ilgili fikirlerini sorar. Diğer ülkelerde neler olup bittiğini dinler ve devrimin hemen

gerçekleşmesini isteyen söylemler üretir. Böylece, aralarında yaptıkları oylamayla toprakların kolektifleştirilmesi kararını alır. Toprak sahibi Pepe ise Lawrence'ın söylemiş olduğu sloganlarını dış dünyaya karşı hafifletmeleri ve toprak sahiplerinin köylülerin yanlarında olmaları için toprakları kolektifleştirmemeleri gerektiği konusunda hem fikir olur. Toprağın kolektifleştirilmesi konusunda yapılan oylamada hayır oyunu kullanır. Miliste ise Lawrence, İç savaşta halkın, sadece Franco ile değil Musolini ve Hitler ile de savaştığı söyler. Rusya ve Meksika dışındaki ülkelerin İspanya'daki sol direnişine sırtını döndüğü anlatır. Eğer diğer ülkelerin yardımını almak istiyorlarsa sloganlarını hafifletmeleri gerektiğini açıklar. Milisteki diğer arkadaşları buna katılmaz ve devrimin hemen yapılması gerektiğini savunur. Topraklar kolektifleştirildiğinde Almanya ve İtalya'da yaşayan halkın da onları örnek alacağı söylenir.

Filmde, mekân olarak geçmiş zamanı aktarırken; Aragon cephesinden görüntüler, İspanya sokakları, şimdiki zaman aktarılırken de; David'in evi ve mezarlık kullanılmıştır. Tarihsel eleştiri yaklaşımıyla incelendiğinde, 1995'te çevrilen film için yapımcı O'Brien: "İspanya'ya gittik, siper kazmaya başladık ve İspanyol Devrimi'ni yarattık!" demektedir. *Land and Freedom* filminde pek çok ülkeden görev alan oyuncu kadrosu oluşturulmuştur. Teknik çekimler için Kastilya ve Aragon sınırındaki Maestrazgo'ya iç savaşın yaşandığı dağlık bölgeye gitmeden önce yaklaşık üç yıl proje geliştirme çalışmaları sürmüştür. Nihayetinde, Katalan mekân sorumlusu, Mirabel köyünü bulmuştur (Hayward, 2004, s.264). İç savaşın geçmiş olduğu mekân yeniden kazılarak cephe haline getirilmiştir. Bu bağlamda Loach'ın yeniden yaratmış olduğu İspanya iç savaşı mücadelesini mekânsal anlamda, tarihsel bağlamından kopmayarak, yeniden, kurgulandığını söylemek mümkündür.

İç savaş döneminde cephelerde baş gösteren erzak ve silah temini gibi yaşamak için temel ihtiyaca yönelik sıkıntılar, filmde özellikle toprakların kolektifleştirilmesinin tartışıldığı sahnede vurgulanmaktadır. İspanya iç savaşının çıkma nedenlerinden biri, daha önce de açıklandığı gibi, Azana döneminde gerçekleşmesi uzun süren ve sınıflar arası çatışmalara neden olan toprak reformudur. Bu dönemde köylüler durumlarını düzeltmek için zenginlerin topraklarını zor kullanarak ele alır. İç savaş döneminde de toprak sahibi olanların, toprağının alınıp kolektifleştirilmesi konusu gündeme gelir. Bu konuyla ilgili yapılan tartışmada oy birliği ile toprakların kolektifleştirilmesi kararı alınır.

Toprağın kolektifleştirilmesi mevzusu tartışılırken üç grubun yapmış olduğu söylemleri şöyle özetlemek mümkündür: Bu sahne tek mekân ve 12 dakika olması sebebiyle önem arz etmektedir. Yapılan toplantıda diyaloglar doğaçlamadır. Loach, bu sahnenin gerçek siyasetle ilgili gerçek bir tartışma olmasını istemiştir. O, şu sorunun cevabını yapılan tartışmada aramaktadır: "Bu dünyaya sosyalist bir bakış mı yönelteceksiniz, kendi çıkarlarımız açısından mı bakacaksınız?" (Hayward, 2004, s.268).

Toprağın kolektifleştirilmesi sahnesi, hem İspanya iç savaşının mevcut koşullarına değindiğinden, hem de dünyada iç savaşın yankısının nasıl karşılandığını göstermesi açısından önemlidir. Bu sahnede savaşın içinde olan köylüler, toprak sahipleri ve direnişi gerçekleştiren sol cephesinin bir arada olmasıyla, iç savaşa, sol cephesinden bakarak kendi içinde yaşamış oldukları ayrılıkları görmek mümkündür. Toprak sahiplerinin kolektifleştirmeden yana olmamasının sebebi sahip olduğu toprağı kaybetmek istememesinden kaynaklanmaktadır. Köylüler aç kaldıkları için tüm toprağın bölünmeden halka ait olmasını isterken, sol cephesi faşistleri yenmek için farklı görüşlerle kolektifleştirme eylemini yorumlamaktadır. Bu bağlamda toplantıyı temsil eden üç grup olan; köylüleri, toprak sahiplerini ve milisin yapmış olduğu söylemlere örnek olarak şu diyalogları vermek mümkündür:

Köylü Teresa: "Toprağı kolektifleştirmemiz gerek. Cephedekilerin yiyecekleri yok ve faşistler köylülerin ellerinde ne varsa aldılar. Köye yetecek yiyecek yok. Mümkün olan en kısa sürede kolektifleştirmeliyiz. İnsanlarımız ve bizim için cephede çarpışan yoldaşlarımız için yiyecek sağlamalıyız."

Toprak sahibi Pepe: "Don Julian'ın topraklarının kamulaştırılması ya da herhangi bir şekilde yeniden dağıtılmasına katılıyorum ama.. Elinde biraz toprak olan diğer... Toprağımı kendi bildiğim gibi işlerim.. sahip olduğum çok değil.. ekmeye başladım ve kahretsin.. Zaten her şeyi ekmiştim."

Milis Lawrence: "Bu köyün ötesini düşünmenizi istiyorum tamam mı? Daha büyük bir resme bakın. Tamam, İspanyol halkının kendi başına Franco'yu alaşağı edeceğinden şüphem yok. Ama sizler sadece Franco'yla savaşmıyorsunuz. Artık karşınızda Mussolini ve Hitler'de var. Tamam mı? Rusya ve Meksika dışında, dünyanın geri kalanı size sırtını döndü. Cumhuriyet'e silah satmayı reddediyorlar. Bunlar kapitalistler, kapitalist ülkeler! Bunlar kapitalist ülkeler ve eğer onların

yardımını istiyorsanız, sloganlarınızı hafifletmek zorundasınız çünkü onları korkutuyorsunuz!”

Milisten biri: “Ben Almanya’dan geldim. Bizler devrim istiyorduk ve ne oldu? Avrupa’daki en güçlü harekettik. En örgütlü işçi hareketi. Sendikalarda örgütlü altı milyon kişiydik ve ne oldu? Hitler.. Sosyalistler ve komünistler bizlere devrimimizi sonra yapmamızı söylediler. Ama ben derim ki, devrimi şimdi yapalım.”

İspanya iç savaşı tarihi aktarılırken açıklandığı gibi; iç savaşta toprak sahiplerinin, topraklarının kolektifleştirilmesini istemedikleri için Franco’nun yanında yer aldığı açıklanmıştır. Ayrıca, Franco’yu destekleyen diğer bir kesimin ise din adamları olduğu da belirtilmiştir. *Land and Freedom* filminde, kilisenin Franco’nun yanında olduğu tarihsel gerçekliği; David ve bağlı olduğu milisin faşistlerin elinde olan kasabayı kurtarmaya çalışırken, hem halktan hem de milisten insanları kaybetmesiyle aktarılmaktadır. Coogan, kilisenin içine saklanan din adamı tarafından öldürülmüştür. Aynı zamanda kiliseye günah çıkarmaya gelen devrimcilerin yerlerini de papaz, faşistlere söyleyerek ölmelerine neden olmuştur.

Kasabalılardan biri : “Onlar anarşistlerdi. Genç anarşistler. Birisi günah çıkartırken papaza yerini söyledi. O da bunu faşistlere anlattı. Faşistlerin onları öldüreceğini biliyordu.”

Solu temsil eden Azana döneminde kiliselerin yakılması ve kapatılmasıyla ilgili yaşanan olaylar nedeniyle iç savaş sırasında sağın yanında olan papazların bu durumu, filmde devrimcilerin papaz yüzünden ölmesi ve papazın devrime ihanet etmesiyle gösterilmektedir. Papaz öldürüldükten sonra kiliseden çıkarılan eşyaların halk tarafından yakılması da o dönemde köylülerin ve işçi sınıfının devrimin yanında olduklarının göstergesidir.

Geçmiş zaman ile şimdiki zaman arasındaki bağ, temel anlamda David’in yaşadıkları üzerinden kurulmaktadır. David, İspanya iç savaşının olduğu dönemde, Liverpool’dan İspanya’ya giderek orada devrimi gerçekleştirmek için cumhuriyetçilerin yanında savaşmaktadır. Komünist parti üyesi olan David savaş döneminde, solun içinde yaşamış olduğu ayrılıklardan etkilenenecektir. Ken Loach filmde, sağcıların cephesinde neler olduğunu göstermemektedir. Onun kamerası iç savaş tarihinin sol cephesine odaklanmaktadır. Bu bağlamda yönetmenin İspanya iç savaşı tarihini sol cepheyi ele alarak aktarmaya çalışıp, yeniden kurguladığını söylememiz mümkündür. Ayrıca Loach, filmde, sol cephede iç savaşla yaşanan gelişmeleri aktarırken, sağ cephede ve dünyada iç savaşın nasıl geliştiğini; David’in sevgilisi Kit’e yazdığı mektuplarla, gazete manşetleriyle ve sol cephesinde yapılan diyaloglarla yansıtmaktadır.

"Daha uzakları görebiliyorum ve daha önce fark etmediğim şeylerin farkına varıyorum. Liverpool'dan romantik düşüncelerle ayrılmam ama savaşta insanların öldürülmesi gibi. Coogan gibi dostlar ve köyde ölen kadın ve çocuklar.. Hepsi artık benim bir parçam ve hiçbir zaman içimden söküp atamayacağım. Faşist uçakları dün üzerinize savaşı kazanmakta olduklarını anlatan bildiriler bıraktı. Şey, benim olduğum yerden İspanya'nın geri kalanında neler olduğunu bilmek zor. Ama burada, Aragon cephesinde, biz elimizdekini tutuyoruz. Bir de düzgün silahlarımız olsaydı.. Kim bilir? Belki bir grup Rus tankı tepenin arkasından çıkabilir."

Yukarıda David’in yazmış olduğu mektupta, sol cephesinde, Rusya’nın solu desteklediğine ve sola yardım edebileceklerine dair bir beklentinin oluştuğu aktarılmıştır. Ayrıca; savaşı faşistlerin kazanacağına dair ilk sinyaller de mektupta verilmektedir. David’in Kit’e yazmış olduğu mektuplar, İspanya iç savaşı tarihinin yeniden kurgulanarak aktarıldığı bir kaynak gibi düşünülebilir. Bu durumun gerçekmiş gibi yansıtılmasının sebebi olarak, David’in savaş dönemindeki fotoğrafları ile o dönemde biriktirmiş olduğu, iç savaşla ilgili gazete sayfaları örnek verilebilir.

Ken Loach’ın iç savaşın yaşandığı dönemin sadece sol cephesine yönelerek, aslında tarih kitaplarının da üzerinde durmadığı solun kendi içindeki ayrılıklarını yansıtmaya açısından *Land and Freedom* filmi, önemli bir tarihsel gerçekliği yeniden günümüze taşımaktadır. İç savaş belleği 1990’lı yılların sonlarında ön plana çıkmaktadır. Bir tarafta geçmişin şiddet ve sürgün yıllarının örtüsünü aralamaya çalışan tarih yazımı, diğer tarafta sivil toplumda affin ve demokratik geçişin aldığı politik biçimlerinin imkânsız kıldığı diktatörlük kurbanlarına yönelik yas çalışması başlar. Bu dönemde yüzlerce cumhuriyetçi-komünist militanların ceset kalıntıları çukurlardan çıkarılır. Böylece belleği yanılta ya da mistifiye eden geçmiş üzerine tartışmalar günlük hayata yansımaktadır. Loach’ın *Land and Freedom* filmi bu tartışmaların başladığı dönemde, bellek yerini tarihe bırakmadan katkı sağlamaktadır (Makal, 2010, s.214).

Söylem açısından incelendiğinde filmde üç dil konuşulmaktadır. Bu diller; Katalanca, İspanyolca ve İngilizce'dir. Sol cepheye destek vermek için İspanya dışından birçok insan iç savaşa katılmıştır. Filmde birden fazla dilin konuşulması, iç savaşın sadece İspanya'yı değil aynı zamanda tüm dünyayı da ilgilendirdiğinin bir göstergesidir. İspanya iç savaşının, sol ve sağın savaşının minyatürleştirilmiş bir temsili olduğunu söylemek mümkündür. "Herkes Ayağa! İspanya Cumhuriyetini Savunun!" başlıklı gazete haberi, İç savaşın evrensel boyutunu vurgular niteliktedir. Aynı zamanda çalışmada İspanya iç savaşı tarihi aktarılırken, yurtdışından savaşa katılan birçok devrimcinin olduğu açıklanmaktadır. Bu bağlamda, tarihsel eleştiri yaklaşımı çerçevesinde düşünüldüğünde, Liverpool'dan iç savaşa katılan David ve anıları temel alınarak, filmin anlatı yapısına yurtdışından milise destek olma amacıyla gelen karakterler işlenmiştir.

Land and Freedom filminde; tarihsel gerçeklikten yola çıkarak, solun bir bütün olarak hareket etmesinden, solun içindeki ayrılıklara doğru geçiş diyaloglarla desteklenmektedir. Böylece savaşın başarılı olamamasının sebebinin, sol görüşlülerin kendi içinde yaşadığı ayrılıklar olduğu vurgulanmaktadır.

Solun birlikte olduğuna yönelik örnek diyaloglar:

Seminer konuşmacısı: "Her yenilgimiz sizin de yenilginizdir. Franco'ya İspanya'da güç kazandıracak her adım, aynı zamanda burada da faşistlere güç kazandıracaktır. Eğer Franco savaşı kazanırsa her yerde faşistler için itici güç olacaktır. Yoldaşlar, İspanyol olsun, İngiliz, Amerikalı ya da Çinli bizler aynı özlemin aynı adil ve eşit toplum umudunun peşinden giden bir bütünüz... Savaşımızı savaşınız yapın. Bir araya gelelim, bir araya gelelim ve sloganımızı haykıralım. No Pasaran!"

Vidal: "Benim adım Vidal ve sizin komutanınızım. Biz POUM'uz ve cephenin bu kısmını biz örgütüyoruz. Bizim solumuzda ise anarşistler. Faşistleri yenmek, yok etmek ve işçiler ve köylülerin devrimini yapmak için beraberce, omuz omuza savaşıyoruz."

David: (Kit'e yazdığı mektup) "Bu, yalnızca bu cephede, yaklaşık 20 bin milisin olduğu devasa bir operasyon. Komünist tugayda değilim ama bu önemli değil. Çünkü hepimiz aynı düşmanla savaşıyoruz."

Solun ayrı olduğuna yönelik örnek diyaloglar:

David: "Artık miliste değilim Uluslararası Tugaylar'a katıldım."

Blanca: "Stalinist! Oylamıştın! Milisin devamı için oy vermiştin!"

David: "...Fikrimi değiştirdim. Ben bir komünist parti üyesiyim. Evet POUM ile savaştım ve bak başıma ne geldi. Kolumda koca bir metal parçası var."

Blanca: "Ama bunun neden olduğunu çok iyi biliyorsun. ...David, Stalinistler devrime ihanet ediyor."

Kahvehanedeki adam: (David Uluslararası tugaylara katılmıştır. Milis hakkında kötü konuşan sağcılar ile kavga eder. Kahvehanedeki adam onları ayırır.) "Eğer POUM ile CNT liderleri birleşirse işimiz biter. İşte olan bu! En azından burada olmaları iyi."

David (Kit'e yazdığı mektup): "...Görünüşe göre mücadele, gözlerimizin önünde bölünüyor. Artık kimse kimseye güvenmiyor. Anarşistler ve POUM bir tarafta, komünistler diğer tarafta. Bu çılgınlık tek yapabildiğim Parti'ye güvenmek. Ne yaptıklarını biliyor olmalılar. Şehir patlamaya hazır bomba gibi. ...Sokak çalışmaları var, her yerde barikatlar kuruluyor. Birbirlerine ateş ediyorlar. Yoldaşlar, yoldaşlara karşı. Faşistler gülüyor olmalı. Hepsu bu."

Sol grup arasındaki ayrılık, ilk olarak toprakların kolektifleştirilmesinde, daha sonra da Yeni Halk ordusuna milisin, katılıp ya da katılmayacağıyla ilgili tartışmada ortaya çıkmaktadır. Miliste bazıları Yeni Halk Ordusu'na geçişi destekleyip, daha iyi silahlarla savaşmak isterken bazıları ise düzenli ordunun devrimci ruhu yok edeceğini savunmaktadır. Milisin içindeki ayrılıkların, solun kendi içindeki ayrılığın göstergesi konumuna getiren diyaloglar şöyledir:

Yeni Halk Ordusu'na katılmak isteyenler: David: "Komünist parti devrim için kuruldu. Neden devrimci ruhu bastırmak istesinler?"

Lawrence: “Bernard söylediğin şey doğru olabilir, bilmiyorum. Ama bildiğim bir grup amatörle savaşı kazanamayacağımız.”

Yeni Halk Ordusu’na katılmak istemeyenler: Bernard: “Selamlama, disiplin ve askeri hiyerarşi ile gelen yeni ordunun kurulması, insanların içindeki devrimci ruhu yok edecektir. Ve bu da tam olarak Stalinistlerin beklediği şey.”

Bernard: “Bak, milis kavganın kalbi. Stalin bizden korkuyor. Çünkü batıyla anlaşmalar imzalamak istiyor ve hali hazırda yaptı, Fransa’yla imzaladı. Yani, anlaşmalar imzalamak, bir uzlaşmaya varmak için.. Güvenilir ve saygın olmak zorunda. Yani, eğer bizi ve yaptığımız devrimi desteklerse saygınlığını yitirir. İşte bu yüzden Stalin ve diğer ülkeler için bir tehditiz.”

Land and Freedom filminde Loach, solun taraflara ayrılarak kendi içinde çatallaşan yollarını David üzerinden de aktarmaktadır. Filmin doruk noktasına kadar, başrol oyuncusu David, Komünist parti üyesi olmasına rağmen POUM’un yanında savaşarak devrime destek olmaya çalışır. Milis’in Yeni Halk Ordusu’na katılmama kararıyla birlikte, milise yeni gelenlere silah eğitimi veren David, bu eğitim sırasında yaralanır. Tedavi olduktan sonra Uluslararası Tugaylara katılır. Böylece desteklemiş olduğu milisten ayrılarak, kendi partisinin izinden gider. David daha sonra Stalin’in görüşünün yanlış olduğunu düşünerek, parti kimliğini yırtar ve milise geri döner. Bu bağlamda David’in sol cephedeki ayrılıkları kendi içinde yaşaması, filmin tarihsel yapısını ve solun içindeki görüş farklılıklarını aktaracak şekilde oluşturduğu söylenebilir.

David’in Uluslararası Tugaylar’a katılması ve onunla ilgili açıklamaları, Blanca ile yapmış olduğu diyaloglarla aktarılmaktadır. Böylece, diyaloglarla solun birbirinden ayrılan düşünceleri de net bir şekilde ifade edilmektedir:

Blanca: “Miliste böyle üniformalarımız yok.”

David: “Artık miliste değilim Uluslararası Tugaylar'a katıldım. Cuma günü Albacete'ye gidiyorum.”

Blanca: “Stalinist! Oylamıştın! Milisin devamı için oy vermiştin!”

David: “Evet ama durum şimdi değişik. Fikrimi değiştirdim... Ben bir komünist parti üyesiyim. Hiç saklamadım bunu... Evet POUM ile savaştım ve bak başıma ne geldi. Kolumda koca bir metal parçası var.”

Blanca: “Ama bunun neden olduğunu çok iyi biliyorsun. Bize silah vermeyi reddettiklerini biliyorsun. David, Stalinistler devrime ihanet ediyor.”

David: “Buna inanmıyorum.”

Blanca: “Liderlerimiz hükümetten çıkartıldı.”

David: “Bu politika. Politika böyle yürür.”

Blanca: “Hayır! Bizi yasaklamaya çalışıyorlar. Bize sosyal faşist diyorlar. Ve sen de bunu biliyorsun! Gazetelerimizin yasaklandığını, gazetecilerin tutuklandığını ve işkence hanelerden bahsedildiğini biliyorsun.”

David: “Bunu bilmiyorum tamam mı? Kendi gözlerimle görene kadar bekleyeceğim.”

Blanca: “Ama görmeyeceksin! Görmek istemiyorsun.”

David: “İspanya'ya sosyalizm için, cumhuriyet için savaşmaya geldim. Ve bunun için düşünebileceğim en iyi yol Uluslararası Tugaylar. Ve eğer söylediklerin doğruysa, eminim bunun için iyi bir sebebi vardır. Bunun bir açıklaması vardır.”

Blanca: “Tabii ki doğru! Ve bunun bir açıklaması var. Buna Stalinizm deniyor!”

David, komünist parti çatısı altında, solcu arkadaşları ile düşmanmış gibi çatışmasıyla savunmuş olduğu partinin yanlış yaptığının farkına varır. Ayrıca Blanca’nın söylediklerine de şahit olduktan sonra komünist parti kimliğini yırtar ve milise yeniden katılır. Onun bu deneyimlerini Kit’e yazmış olduğu mektupla öğreniriz.

David: “Parti kokuşmuş Kit. Bir gün bunu söylemek zorunda kalacağım aklımın ucundan geçmezdi. Kötü ve yozlaşmış. Barcelona'da iyi yoldaşların sokaktan

kaçırılıp infaz edildiğini, diğerlerinin işkence hanelerde kaybolduğunu gördüm. Ve hala da devam ediyor. Stalin işçi sınıfını satranç tahtasındaki takas edilebilir, kullanılabilir ve feda edilebilir piyonlar gibi kullanıyor. Uzakta olduğum sürede işler değişmiş. Eski yüzlerden bazıları kayıp, savaşta olanları hazmedemediler. Ve bir bütün olarak ele alındığında hepimiz bir parça hırpalandık. Yakında büyük bir saldırıya geçeceğimiz dedikodusu dolanıyor ve hala silah ve desteğimiz yok. Ama bu sefer kazanacağız. Her şeye rağmen inancımız sağlam.”

Filmde David, Aragon cephesine giderken milis arkadaşlarıyla tanışır. Gelen herkes birbirini tanımayan, farklı ülkelerde yaşayan, farklı insanlardır. Tek bir amaç için bir araya gelmişlerdir, bu da devrimdir. Filmde Uluslararası Tugaylarla gelenler, İspanya iç savaşı tarihinde solu desteklemek için İspanya'ya yurtdışından gelenlerle aynı özellikleri taşımaktadır.

Yeni Halk Ordusu'na David dışında milisten katılanlardan biri de Lawrence'dir. O, David'in silah eğitimi sırasında yaralanmasından sonra, devrimin bu şekilde gerçekleşmesinin imkânsız olduğuna inandığı için milisi terk etmiştir. Lawrence milise geri dönmez, daha sonra POUM üyelerinin yasadışı ilan edildiğini açıklamak için milisin olduğu cepheye Yeni Halk Ordusu ile gitmiştir. Solun kendi içinde yaşadığı ayrılıkları açıkça ortaya koyan bir diğer olay da bu esnada gerçekleşmektedir.

Subay: “Bu andan itibaren birlik dağılmıştır. Birazdan söyleyeceğim tutuklular dışında hepiniz evinize dönebilirsiniz. Susun! POUM artık yasadışıdır. Gazeteniz yasaklandı ve liderleriniz tutuklandı.”

Vidal: “Hangi suçlamayla?”

Subay: “Faşistlerle birlikte komplo yapmak. Franco'yla işbirliği.

Vidal: “...Bunlar yalan! Üzerinize ateş edilirken... Konuşurken yere değil, yüzüme bak.”

Lawrence: “Bu sizinle ilgili değil liderlerinizle ilgili.”

Vidal: “Bu bir Stalinist komplosu... Bütün şehirler POUM tarafından kurtarıldı. Bütün bunları yapanlar faşist miydi? Ya Coogan ve diğer ölenler? Hepimiz bir anda faşist mi olduk? Bu şehirlerin hepsi de faşistler tarafından kurtarıldı değil mi? Madrid'i savunanlar POUM üyeleri idi. Bütün şehirleri Franco mu kurtardı?”

Subay: “Susun, emirlerime itaat edin. Ateş hazır olun!”

Sol görüşe sahip olan POUM, İspanya iç savaşı sonlanırken faşistlerle işbirliği yaptığı gerekçesiyle yasadışı ilan edilmiştir. Yönetmen, Stalinist'ler'in kendi görüşlerine ihanet ettiğini ve devrimi yok ettiklerini, Yeni Halk Ordusu'nun açtığı ateşte Blanca'yı öldürmesiyle vermektedir. Çünkü Blanca, kadın olarak devrimin, yenilenmenin kendisini temsil etmektedir. Blanca öldürüldükten sonra: “Bir hiç uğruna savaşmışız yoldaşlar.” “Stalinizm'e ölüm! Yaşasın devrim!” “Yaşasın devrim! Kahrolsun faşizm” sesleri yükselmiştir. Bu cümleler, Stalinizm'in faşizmden bir farkı olmadığını göstergesidir. Her iki solun da karşısındaki ötekileştirerek faşist ilan etmesi, solun kendi içinde ayrılıklar yaşadığını vurgular niteliktedir.

Blanca'nın cenaze töreninden, yani geçmişten şimdiye, David'in cenaze törenine geçiş yapılır. Kim, dedesinin bavulundan çıkan kırmızı eşarptaki -David'in Blanca'nın mezarından aldığı- toprağı, onun mezarına döker. Kısa süreli de olsa kolektifleştirilmiş toprağa gömülen Blanca'nın mezarından alınan bu toprağın, David'in toprağına karışması devrimin elbet bir gün gerçekleşeceğine dair olan umudun göstergesidir. Bu durum Kim tarafından okunan William Morris'in şiiri ile desteklenmektedir: “Katıl bu yegâne savaşa. Kimsenin yenilemeyeceği... Ölümü ve solmayı tadanların... Yine de bir gün galip geleceği.”

Tarihsel eleştiri yaklaşımı açısından bakıldığında; yönetmen, faşistlerin kötü adam diğerlerinin ise iyi adam olduğu bir film yapmayarak kolayca kaçmamaktadır. Cumhuriyetçilerin yargılarını, POUM üyelerine yapılan cinayeti (asıl trajediyi) saklamamıştır. Film gerçeği yansıtmaktadır, Franco 1975'te öldükten sonra da İspanyol tarihçileri, bu savaşla ilgili kapsamlı ya da farklı yeni bir şey yazmamıştır (Makal, 2010, s.215).

Loach'ın filmi vizyona girdiğinde kalabalık halk kitlelerinin akınına uğramıştır. Yapımcı O'Brien bu durumu şu sözleriyle değerlendirmektedir: “Çok ürkütücüydü bizim için, çünkü İspanyol tarihini yeniden yazıyorduk. Ama bir alkış yağmuruyla karşılaştık ve yaşadığımız en duygulandırıcı deneyim oldu.” Sinemaya giden genç İspanyollar, iç savaşın tarihinin öğretilmeyen, gölgede kalmış yanını öğrenmiştir. Franco öldükten sonra, İspanyol tarihçileri iç savaşın gerçek öyküsünü yazmamıştır. Günümüzde ise iç savaşın, romantizmini,

kahramanlıklarını, komünistlerin ihanetini, acı gerçeğini ve mücadelesini anlatmak Ken Loach'ın çevirmiş olduğu *Land and Freedom* filmi ile gerçekleşmiştir. Iciar Bollain: “ En Şaşırtıcı şey, Cumhuriyetçi POUM'un başına gelenlerden benim de bihaber olmamdı. Kendi Cumhuriyetçi yoldaşlarımın POUM üyelerini öldürdüğünü bilmiyordum.” (Hayward, 2004, s.269, 270).

Bu bilgiler doğrultusunda, yönetmenin saklı kalan İspanya iç savaşının tarihine ve sol içindeki ayrılıklara kamerasını odaklaması, onun iç savaşta solun yenilmesinin asıl sebebinin içinde yaşamış olduğu görüş ayrılıkları olduğunu vurgulamak istemesi şeklinde yorumlanabilir.

5. SONUÇ

Sanatın şekillendiricisi; içinde filizlendiği, geliştiği ve yeşerdiği toplumdur. Toplumun tarihi, kültürü, ekonomisi, eğitimi kısacası toplumu toplum yapan her birim filmlerin bir şekilde içerisine işlemiş durumdadır. Nasıl eseri meydana getiren kişiyi, yani sanatçıyı, toplumdan ayrı düşünemiyorsak yarattığı eseri de toplumdan ayrı düşünmememiz gerekmektedir.

Bu çalışma; İspanya iç savaşını konu alan *Land and Freedom* filmi ile sınırlandırılarak, iç savaşın sol cephesinde yaşanan ayrılıkları ele almakta ve iç savaşın tarihsel boyutundan kopmadan o dönemin koşullarını yeniden kurguladığını tarihsel eleştiri yaklaşımı ve söylem analizi çerçevesinde incelemektedir. Araştırmada öncelikle İspanya iç savaşı tarihine, iç savaş öncesi ve sonrası hakkında literatür taraması yapılarak incelenecek dönem hakkında tarihsel bilgiler sunulmuştur. Böylece tarihsel eleştiri yaklaşımıyla filmin aktardığı tarih ile çevrildiği dönemle ilgili olarak, film hakkında yorum yapılması sağlanmıştır. Solun bir bütüncen kendi içinde yaşamış olduğu ayrılmalar diyaloglarla aktararak, sol cephesinde yaşanan ayrılıklarla nasıl sağın iç savaşı kazanmasına olanak sağladığı yönetmen tarafından vurgulanmıştır.

İspanya iç savaşı tarihi, Loach tarafından kurgulanarak, *Land and Freedom* filminde yeniden aktarılmaktadır. Yönetmen geçmiş zamanı; gazete, fotoğraf, eski belgesel görüntüler ve filmin şimdiki zamanında ölmüş olan David'in yazmış olduğu mektuplarla oluşturarak iç savaşın tarihi bir olay olduğuna dikkat çekmektedir. Toplum derinden etkileyen savaşın geçmişte kalmayıp, şimdiki zamanı şekillendirmesi ve bir bavulun içinde bekletilmesi de geçmişin varlığının silinmediğinin, istenildiğinde bavulun açılarak her şeye rağmen mücadeleye devam edileceğinin göstergesidir.

Land and Freedom'da; köylüler tarafından toprakların kolektifleştirilmesinin tartışılması, milisin Yeni Halk Ordusu'na katılıp katılmayacağını belirlenmesi, POUM'un yasadışı ilan edilerek partililerden bazılarının tutuklama emirlerinin çıkarılması gibi olaylar ve bu olaylarda yer alan diyaloglar aktararak solun kendi içinde hangi görüşlerle ayrıldığını açıklamaktadır. Toprağın kolektifleştirilmesi ile ilgili olarak köylüler olumlu düşünürken toprak sahiplerinin bu duruma sıcak bakmaması, iç savaş tarihinde de savaşın çıkmasına sebep olan önemli bir sorun olarak aktarılmaktadır. Bu nedenle büyük toprak sahiplerinin Franco'nun yanında yer aldığı belirtilmiştir. İspanya iç savaşı tarihine paralel olarak Franco'ya diğer bir destek de kiliseden gelmektedir. Filmde bu durum papazın Coogan'ı öldürmesi ve devrimci gençlerin yerini sağcılara söylemesiyle aktarılmıştır.

Loach, filmde solun kendi içindeki görüş ayrılıklarını, tek bir karakterin kendi içinde yaşamış olduğu politik ayrılıklarla da ortaya çıkarmaktadır. Bu durumu; David'in önce POUM cephesinde milisle birlikte savaşması, daha sonra Yeni Halk Ordusu'na katılması ve en sonunda da komünist parti kimliğinden sıyrılıp, milise geri dönmesiyle açıklamak mümkündür. David'in sol içinde doğru görüşü aramak için çıkmış olduğu yolla birlikte söylemleri incelenerek; değişimin, Komünist parti üyeliğinden, POUM'u haklı görmesi ve Stalin'in devrime ihanet ettiğini düşünmesi şeklinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Film sadece iç savaşın durumunu, İspanya üzerinden anlatmakla kalmaz. Aynı zamanda tarihsel çizgiye paralel olarak; o dönemde İspanya'yı destekleyen ve desteklemeyen ülkeler hakkında da bilgi vermektedir. Filmde kullanılan dil ve farklı ülkelerden gelen insanların cephelerde olması, iç savaşın tarihsel anlamda tüm dünyayı ilgilendiren bir olay olduğunu vurgular niteliktedir.

Sonuç olarak; Ken Loach, *Land and Freedom* filminde, İspanyol iç savaşının sol ve sağ cephesini iyi ya da kötüler olarak nitelendirmeden, sol cephede olup bitenlere odaklandığını söylemek mümkündür. Yönetmen, sol cepheyi gerek kendi içindeki görüş ayrılıkları, gerekse milisteki karakterlerin kendi içinde yaşadıkları politik ayrılıklar ve sorgulamalarla tarihsel çizgiden sapmadan ele alarak, var olan tarihi aktarmak için iç savaşı yeniden kurguladığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Armaoğlu, F. (2005). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi. (15. Baskı). Alkım Yayınevi, Ankara.
- Bilis, E. A. (2013). “Popüler Televizyon Dizilerinden Muhteşem Yüzyıl Dizisi Örneğinde Tarihin Yapısökümü”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi 11(45), 19-38.
- Binyazar, A. (1972). Toplum ve Edebiyat, Sinan Yayınları, İstanbul.
- Biryıldız, E. (2002). Örneklerle Türk Film Eleştirisi (1950-2002), Beta Basım, İstanbul.
- Collingwood, R. G. (1996). Tarih Tasarımı. (2. Baskı). (Çev.: K. Dinçer), Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi, Erişim Tarihi: 20.08.2017, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/%20maruaebd/article/viewFile/1012001642/1012001372>
- Gökşenli, Y. E. (2013). “İç Savaş ve Savaş Sonrası İspanya’sı”, Sosyoloji Dergisi. 3(6), s.145-170.
- Hayward, A.(2004). Ken Loach ve Filmleri Hangi Taraftasınız? (Çev.: Ö. Arıkan), Agora Kitaplığı, İstanbul.
- İnceoğlu, G. Y. ve Çomak, A. N. (2009). Metin Çözümlemeleri, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Keleş, R. (1994). Fransa ve İspanya’da Yerinden Yönetim, Türk Belediyecilik Derneği, Konrad Adenauer Vakfı, Ankara.
- Küçükcan, U. (2005). Film Çözümlemesinde İki Yaklaşım: N. Chomsky ve C. Metz, İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Makal, O. (2010). Sinemada Tarihin Görüntüsü: Sinema Tarih İlişkilerine Genel Bakış, Beykent Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Özden, Z. (2004). Film Eleştirisi: Film Eleştirisinde Temel Yaklaşımlar ve Tür Filmi Eleştirisi. (2. Baskı). İmge Kitabevi, Ankara.
- Salman, B. (2003). “İspanya’da II. Cumhuriyet ve İç Savaş (1936-1939)”, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Sander, O. (1996). Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Kitabevi, Ankara.
- Türkeri, Z. (2007). Bask Meselesi: Bir Tarih, Bir Otonomi, Bir Sorun, Dipnot Yayınları, Ankara.
- <http://www.otekisinema.com/2013/08/sinemada-ispunya-ic-savasi-kulliyati-1/> (Erişim Tarihi: 24.08.2017).